

UDK 811.163.42'282(497.5-3 Medveja)

811.163.42'34

Prethodno priopćenje

Rukopis primljen 22.XII.2011.

Prihvaćen za tisak 14.V.2012.

Irena Miloš

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb

idrpic@ihjj.hr

FONOLOŠKE ZNAČAJKE GOVORA MEDVEJE

U radu se opisuju posebnosti samoglasničkih, suglasničkih i naglasnih jezičnih značajka govora Medveje te se ističu neke jezične različitosti u odnosu na govor Kastva. Oba govora pripadaju sjeveroistočnomu istarskom poddijalektu ekavskoga dijalekta čakavskoga narječja. Rad se temelji na vlastitim terenskim istraživanjima Kastva i Medveje iz 2005. godine, na opsežnim fonološkim terenskim istraživanjima koje je prije petnaestak godina proveo dr. sc. Mijo Lončarić te na dijelu zapisa objavljenih u recentnoj dijalektološkoj literaturi.

1. Uvod

1. 1. Zemljopisno određenje Medveje, stanovnici i djelatnost

Medveja je naselje u Primorsko-goranskoj županiji koje područno i administrativno pripada općini Lovran, uz naselja Lovran, Liganj, Lovransku Dragu i Tuliševicu. Općina Lovran prostire se na dvadeset četiri četvorna kilometra priobalnoga područja Kvarnerskoga zaljeva i zapadnih obronaka Učke.

Medveja zauzima 2,18 četvornih kilometara općinskoga područja ili u postocima – 10 i pol posto ukupne površine lovranske općine u kojoj živi oko 4000 stanovnika.

Usporedbom podataka iz popisa stanovništva 1981., 1991., 2001. i 2011. godine broj stanovnika koji žive u Medveji posljednjih se trideset godina go-

tovo nije mijenjao (175 stanovnika 1981. godine, 177 stanovnika 1991., 170 stanovnika 2001. i 177 stanovnika 2011.). Iako od ostataka starine u Medveji nema mnogo tragova, zanimljivo je da su na cijelome kopnenom dijelu i pripadajućem dijelu podmorja općine Lovran utvrđene naslage isključivo sedimentnoga tipa koje prema geološkoj starosti pripadaju kredi, paleogenu i kvartaru. U današnjem pretežno urbanom pejzažu Medveje ističu se šljunkovita prirodna plaža te šuma alepskoga bora i hrasta crnike. Mjesno i turističko značenje ima i medvejska luka s tridesetak brodskih vezova i dobrom zaštićenošću od vjetrova. Kulturno-povijesna baština općine Lovran obuhvaća sakralna i svjetovna zdanja, točnije crkve, bolnicu u Lovranu, gradske kuće i vile od kojih je posljednja u nizu na potezu Lovran – Ika – Ičići – Medveja upravo vila Castelo u Medveji. Inače, vile u opatijskoj i lovranskoj općini upisane su 15. rujna 1969. godine u Registar nepokretnih spomenika kulture pod brojem 391/3.

Na cijelome području Lovranštine, Lovran i Medveja imaju najbolji prirodni smještaj, uz obalno područje, dok su ostala naselja ruralnoga tipa i nalaze se u zaleđu Lovrana. U dodiru obalnoga i morskoga područja, dobro povezana glavnom županijskom prometnicom Mošćenička Draga – Medveja – Lovran – Opatija – Rijeka i dalje prema Kostreni, Medveja ima dobre preduvjete za daljnji urbani i turistički razvoj.¹

2. Govor Medveje

Govor Medveje pripada jednom od četiriju poddijalekata ekavskoga dijalekata čakavskoga narječja – sjeveroistočnom istarskom poddijalektu.² Starosjedilačkim se govorima na tome području smatraju kastavski govori, relativno dobro opisani u dosadašnjim dijalektološkim istraživanjima, s Kastvom kao središnjim upravnim punktom koji je u velikoj mjeri zadržao osobitosti govora sjeveroistočnoga istarskog poddijalekata konzervativnima.³ Taj poddijalekt obuhvaća autohtone govore u sjeveroistočnome obalnom dijelu Istre, od mjesta Zagore do desne obale Rječine, govore podno Učke, isključivši govor Vele Učke, zatim spomenute kastavske govore do Breze te do najsjevernijih rubnih govora mjesta Lipe, Škalnice, Rupe i Brdca.⁴ Većim dijelom ima izrazito konzervativne jezične značajke koje se, u prvome redu, očituju u uglavnom dosljednome

---

¹ Podatci su preuzeti iz studije *Prostorni plan uređenja općine Lovran*, koju je izradio Urbanistički institut Hrvatske u Zagrebu 2007. Usp. http://www.opcinalovran.hr/PP/PPUO_LOVRAN.pdf. Za podatke o posljednjem popisu stanovništva relevantan je Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, usp. http://www.dzs.hr/Hrv_eng/publication/2011/SI-1441.pdf.

² Naziv 'sjeveroistočni istarski poddijalekt' preuzet je prema Vranić 2005: 13–45.

³ Drpić 2006: 75–85.

⁴ Usp. Vranić 2005: 325.

ekavskom refleksu jata (uz veći ili manji broj ikavizama), u čuvanju starohrvatskoga tronaglasnog sustava, zamjeni starojezičnoga poluglasa /ǝ/ s /a/, neizmijenjenim finalnim /l/ i drugim fonološkim i morfološkim značajkama.

U dosadašnjoj dijalektološkoj literaturi govor Medveje nije opisivani zasebno, ali je u sklopu opisa ekavskoga dijalekta čakavskoga narječja obuhvaćen terenskim upitnikom za utvrđivanje čakavskih ekavskih govora te je uvršten na novu kartu govora sjeveroistočnoga istarskog poddijalekta.⁵

U rujnu 2005. godine provela sam višednevno terensko istraživanje u Kastvu, Lovranu, Iki i Medveji, kojemu je cilj bio popisati, naglasiti i opisati ili provjeriti ponajprije fonološke jezične značajke. Opsežna terenska istraživanja u Medveji proveo je dr. sc. Mijo Lončarić 90-ih godina 20. stoljeća, za potrebe projekta *Hrvatski jezični atlas*.⁶ Dio se toga istraživanja – posebnosti u opisu samoglasničkih, suglasničkih i naglasnih jezičnih značajka medvejskoga idioma te usporedba nekih različitosti u odnosu na govor Kastva – donosi u ovoj me radu.

3. Fonološke značajke

3.1. Akcentuacija

Inventar, distribucija i podrijetlo. Govor Medveje ima starohrvatski naglasni sustav koji čine tri naglasaka: kratkosilazni (*ǎ*), dugosilazni (*â*) i starohrvatski akut (*ǎ̇*) uz prednaglasnu i zanaglasnu dužinu (*ā*) i kraćinu (*a*). Zanaglasna se dužina u ponekim primjerima gubi. Dugi naglašeni silabemi mogu imati silazan i uzlazan ton. U kratkome naglašenom slogu nema opreke po intonaciji. Zadržano je staro mjesto naglasaka; sva tri naglasaka mogu stajati u početnom, središnjem i dočetnom slogu. Osim svih triju naglasaka u svim položajima u riječi, prednaglasna i zanaglasna dužina dolaze ispred, odnosno iza svakoga od triju navedenih naglasaka.

Primjerice:

ǎ u početnom slogu: *pǎmetin* 1. jd. prez, *ǎbrva*, *mǎzak*

ǎ u središnjem slogu: *besǎda*, *govorǎli*, *zadǎžana*

ǎ u dočetnom slogu: *sestrǎ*, *ǎkulǎt*, *ufǎt se* ‘nadati se’

â u početnom slogu: *glâvu* A jd. ž., *nônići* N mn. m., *jûden* D m.

---

⁵ Vranić 2005: 34–37 i dalje.

⁶ Ta građa o medvejskome idiomu dosad nije objavljena.

â u središnjem slogu: *razumêmo*, *igrâju se*, *bušûju se*

â u dočetnom slogu: *kantâ* 3. jd. prez., *srbî* 3. jd. prez., *rukûn* I jd. ž.

ã u početnom slogu: *vrâta*, *jêtra*, *zûbi*, *gôrâna*, *vrîšće* 3. jd. prez.

ã u središnjem slogu: *ocvîrki* ‘čvarci’, *dobîvaju* 3. mn. prez., *divôjka*

ã u dočetnom slogu: *pečû* 3. mn. prez., *otrokûn*, *mexûr*.

Prednaglasna dužina zadržana je, primjerice, u *vrîskât* inf. ‘vriskati’, *rûkâ*, *rûkâx* L mn. ž., *švîkâli* pridj. rad. m. mn., a zanaglasna duljina sačuvana je, primjerice, u: *pâmêt* N jd. ž., *môrên* 1. jd. prez., *mâterû* I jd. ž.

U istim gramatičkim kategorijama katkad se ostvaruju naglasne dublete; na starim pozicijama akuta, u završnome slogu i jednosložnim riječima, čakavski akut zamjenjuje dugosilazni naglasak, npr. *smejên se* || *smejên se* 1. jd. prez., *mexûr* || *mehûr*, *žên* || *žên* G mn. ž., *otrokûn* || *otrokûn* I jd. m., *nôš* || *nôš*, *pečû* || *pečû* 3. jd. prez., *prignûl se* || *prignûl se* pridj. rad. m. jd.

O takvu se tronaglasnu sustavu u literaturi pisalo mnogo.⁷ Iako se prema ovim potvrdama čini da je čakavski akut u gubljenju te da se naglasni sustav koleba prema starijemu dvonaglasnom, prozodijske se osobine izvode iz starohrvatskoga tronaglasnog sustava. To dodatno potvrđuje i morfonološka značajka naglasaka koji kao suprasegmentno sredstvo služi razlikovanju morfoloških obilježja, npr. *lîsti* N mn. m., *lîsti* G mn. m.; *jûdi* NA, *jûdi* GI; *zîdi* N mn. m., *zîdi* G mn. m.; *špâgi* N mn. m., *špâgi* G mn. m. U nizu ovakvih (u pisanju) homografnih oblika imenica muškoga roda akut se ostvaruje uvijek na starome mjestu, u genitivu množine.

Takav naglasni sustav u velikoj mjeri čuva naslijeđe koje je nakon gubitka poluglasa i pomaka siline za jednu moru na prethodnu dugu penultimu uspostavilo dugi uzlazni akcent označen kao *ã*.⁸ Tako je *ã* < *ã* npr. *sûša*; *ã* < *à* (i *â* < *à*) npr. u kompenzacijskome duljenju *krâj* (i *krâj*); *ã* < *à* u *jêtra*; *ã* < *â* u *sûnce*.

Dugi naglasak silazne intonacije ima podrijetlo *â* < *ã*, u nizu primjera s metatonijom u ultimi tipa *srbî*, *spî* 3. jd. prez. U Kastvu su metatonije u ultimi iznimka, odnosno prisutan je određeni manji broj neutralizacija *ã* > *â* u dočetnom slogu, npr. u 3. jd. prez. *pojî*, *lêžê se*.

Dalje, *â* < *â* npr. *žûč*, *vûk*; *â* < *à*, npr. u duljenju u zatvorenome završnom slogu: *zglôp*, *krôf* i pred sonantom *dîm*, *sîr* (|| *sîr*), *stôl* (|| *stôl*) te u duljenju u početnome slogu u *môre*, *škâre*.

⁷ Usp. primjerice Moguš 1967: 125–132, Moguš 1971: 83, Vranić 2005: 225–229.

⁸ Takvim ga je prvi označio Stjepan Ivšić.

Podrijetlo je kratkoga naglaska $\grave{a} < \grave{a}$ npr. *sestrà, pletetè* 2. mn. prez. i pri pomicanju kratkoga naglaska iz središnjega ili dočetnoga sloga na prednaglasni kratki slog, npr. *sùza, gjèdamo* 1. mn. prez., *kolèno, sekìra*.

Slog se pred sonantom dulji, npr. *divòjka, ocvìrki*. Osim toga, primarno se kratki naglasak produljio u *orèx*, a primarno se dugi silazni naglasak skratio u *křv*. U dosadašnjoj se literaturi navodi dosljednost u očuvanju naglasnoga mjesta⁹, no u kategoriji glagolskih pridjeva radnih, osim što je potvrđen na starome mjestu, naglasak se regresivno pomiče i ostvaruje kao kratak, što se može dovesti u vezu s prefiksacijom kojom se tvori finitivni oblik glagolskoga pridjeva radnog: *stàvìl, mògàl, pùstìl* (uz *ràbìl, pèkàl, sèdèl*).¹⁰

3.2. Samoglasnici

Inventar. Samoglasnički inventar ima pet jedinica u dugim i pet u kratkim slogovima: *lā, ē, ī, ō, ū, a, e, i, o, ul*. Slogotvoran je i fonem *r* npr. *křv, přsa, zadřzana* pridj. trp. ž. jd.

Distribucijskih ograničenja nema.

Primjerice:

ī vrìšte 3. jd. prez., *spì* 3. jd. prez., *vrìskàt* inf. ‘vriskati’

ē jètra, žèn || *žèn* G mn. ž., *govorèl* pril. sad., *pàmèt*

ā xrànimo 1. mn. prez., *igràju se* 3. mn. prez., *mògàl* pridj. rad. m. jd.

ō divòjka || *divòjka, kòst* G mn. ž., *jòkàla* pridj. rad. ž. jd. ‘plakati’

ū potùkal pridj. rad. m. jd., *zùbi* G mn. m., *pràsćùn* D mn. m., *mùč* 3. jd. prez.

i škrañica ‘sljepoočnica’, *govorìli* pridj. rad. m. mn.

e besèda, vrèta

a otàc, pošapìàla pridj. rad. ž. jd.

o mòzak, òbrva, sèno

u pùstìl pridj. rad. m. jd., *bùbregi, takulàt*

r křv, přsa, brgèše ‘hlače’.

---

⁹ Moguš 1994: 23.

¹⁰ U kasnijim radovima M. Moguš bilježi takav naglasni razvoj u govorima Opatijskoga krasa, usp. Moguš 1982: 7–11. Isto je i u govoru Kastva, usp. primjere *pòbrojìl, òbrnùl, nàpìl, zàprl* ‘zatvorio’ (uz *zlèl, vezàl, požeràl*) u Drpić 2006: 79.

U govoru Medveje očuvana je *j*-proteza u *japnò, jùžina*. Samoglasnik *u* ima protezu *v* u *vùžda*. Sekundarno je zabilježena *j*-proteza kao novija pojava u *jìgla*. U susjednim starosjedilačkim govorima kastavske skupine u pravilu izostaje nova *j*-proteza ispred početnoga *i*, npr. *igràt (se), ìme, Ìve*.¹¹

Kao posljedica starojezičnih distribucijskih ograničenja za samoglasničke sljedove unutar riječi, u govoru Medveje zijev se uklanja 1) prijelazom *u > v > f* u 3. jd. prez. *mjàfče* ‘m(i)jauče’ i 2) zamjenom *ae > aj* u brojevima tipa *šešnàjst, jedanàjst*. Zijev se ne uklanja ako slijed samoglasnika čine najniži *a* i visoki *u*, npr. *pàūk, pàūn*.

Realizacija. Samoglasnici se izgovaraju neutralno, to jest zabilježen je njihov srednji ostvaraj, kao samoglasnici u hrvatskome standardnom jeziku, ali se pod dugim naglaskom silazne intonacije, pod akutom i nenaglašenom dužinom u medvejskome govoru ostvaruje i zatvoreno *a*, npr. [*opàunki*], [*jedàñ*], [*jàñac*] G mn. m., [*ìmàn*] 1. jd. prez., [*bùbàñ*], [*vànka*] prilog ‘vani’, uz [*tât*] || [*tât*], [*jàjeta*] || [*jàjeta*] G jd. sr., [*jâji*] I mn. s., [*ogàn*], [*plàta*], [*bàrka*], [*rìbār*], [*màčàk*] N jd. m. Može se pretpostaviti da je starije [ā], a [ā] noviji utjecaj.

U Kastvu je također prisutno zatvaranje samoglasnika, ali je ta jezična pojava obuhvatila *e* i *o* pa je pod dugim naglaskom silazne intonacije i nenaglašenom dužinom ili u slogu pred naglaskom njihov izgovor, za razliku od većinskih ostvaraja tipa *mlèkò, nèdra, kòluc, gostiòna* (i *oštarija*), katkad zatvoreniji, npr. [*znètìt*] inf. ‘potpaliti’, [*črèpi*], [*tèsan*]; [*ròt*] ‘rod, rođaci’, [*nòs*], [*stòmàna*], [*dòmàta*].

Prednaglasni kratki *o*, osim što može imati zatvoreni izgovor, može se zamijeniti *s u* u bilo kojem slogu ispred naglaska: [*bugàta*], [*pugàča*], [*dumàti*], [*pumìdòri*], [*kuštica*]. U govoru Medveje zabilježen je prijelaz *o > u* u primjeru pred kratkim naglaskom *uskòrušva* ‘oskoruša’. Ta se značajka u dijelu dijalektološke literature pripisuje rubnim čakavskim govorima, kao što je primjerice Kastvu nadomak i unutar istoga sjeveroistočnoga istarskoga poddijalekta govor Lipe, koji ima *razguvaràt, ugànj, uštarija, pugàča, uzdràvit*.¹² No isto se tako u dijalektološkoj literaturi navodi da je ta pojava u ograničenu opsegu prodrla i u »tako konzervativne čakavske govore kao što su grobnički i kastavski«. ¹³

Podrijetlo. Dijalekti su čakavskoga narječja, osim buzetskoga ili gornjomiranskoga dijalekta za koji su od kriterija refleksa *jata* važniji drugi genetski i strukturni kriteriji i jugozapadnoga istarskog ili štakavsko-čakavskog, nazvani i

¹¹ Drpić 2006: 80.

¹² Usp. Drpić–Vranić 2000: 25.

¹³ Usp. Lukežić 1998: 150. O primarnome središtu te pojave v. isto: 135.

po zamjeni starojezičnoga i protojezičnoga glasa *jat* kao *ikavski*, *ekavski*, *ikavsko-ekavski* i *jekavski* čakavski dijalekt.¹⁴

Govor Medveje ima dosljedan ekavski refleks *jata* u leksičkim korijenskim, u tvorbenim i gramatičkim morfemima. Ikavizmi su kao iznimke u tom govoru tipski, npr. *tīran* 1. jd. prez. ‘tjerati’, *divōjka* || *divōjka* i *divōjki* G mn. ž. r., ali *devōjak* G mn. ž. r., *devočīna*.¹⁵ Valja naglasiti da su ikavizmi općenito, u većem ili u manjem opsegu, svojstveni većini ekavskih čakavskih govora.

Primjeri za ekavski refleks *jata*: $\bar{e} < \bar{e} < \bar{e}$: *sēno*, *brēst*, *cvēt* (*vīnski*); $e < \bar{e} < \bar{e}$: *besēda*, *nevēsta*, *sekīra*, *čēsta*. U primjeru *nāzļō* ‘gnijezdo’ $\bar{e} > \bar{a}$, $n > \acute{n}$, a suglasnički skup *zd > zl*.¹⁶

Kao odraz starine u čakavskim se govorima ističe dvojna zamjena protojezičnoga prednjeg nazala *ɛ*. Zamijenjen je samoglasnikom *e*, a iza *j* i samoglasnikom *a*.¹⁷

U govoru je Medveje $\bar{e} < \bar{e}$: *žēja* ‘žeđ’, *pētāk*, *grēdū*; $e < \bar{e} < \bar{e}$ *dēsēt*, a $\bar{a} < \bar{e} < \bar{e}$ u primjeru *zajīk* (metatezom od *jazik*).

U istoj je fazi razvoja (pra)hrvatskoga jezika praslavenski i prahrvatski nazal stražnje artikulacije *ɔ* zamijenjen različitim samoglasnicima, a u kasnijim fazama samoglasnicima *o*, *ɔ* i *u*, diftonzima, dok je, primjerice, u buzetskome dijalektu prešao u *a*.¹⁸

U govoru je Medveje *ɔ* zamijenjen s *u*: $\bar{u} < \bar{ɔ}$: *gōlūp*, *mūš*, *pūt*; $u < \bar{ɔ}$: A jd. *glāvu*, *rūku*, *grēdu*. Isti je refleks *u* dao i protojezični i starojezični slogotvorni fonem *ǰ*, npr. *vūk*, *žūć*; *jābūk* ‘jabuka’, i *ǰ*, npr. *sūza*.

U vezi s podrijetlom samoglasnika, u čakavskom se narječju redovito spominju i nepreventivne pune vokalizacije poluglasa *šva* u položaju u kojem se mogao reducirati. U govoru Medveje taj je poluglas prešao u *a*, npr. *čā*, *kadē*, *vāvēk*.

3.3. Suglasnici

Inventar i distribucija. Suglasnički sustav ima dvadeset tri fonema: /v j l l̥ r m n ŋ p t c t̥ č k b d g f s š x z ž/. Fonem *ž* u posuđenici je zamijenjen sa *ž*: *žēp*. Kontinuanta ishodišnoga *d'* je fonem *j*, npr. *sājē* ‘čađa’, *slājā* ‘slađa’.

¹⁴ Utemeljeno na podjeli u: Brozović–Ivić 1988: 87–88.

¹⁵ Više je ikavizama za govor Kastva i Medveje u svome istraživanju ekavskoga dijalekta i njegovih poddijalekata zabilježila Silvana Vranić razvrstavši ih u tablice prema tome nalaze li se u relacijskim morfemima, leksičkim tvorbenim morfemima ili leksičkim korijenskim morfemima. Usp. Tabelu I, Tabelu II i Tabelu III u Vranić 2005.

¹⁶ Ova se pojava dalje navodi u sklopu opisa suglasničkoga sustava.

¹⁷ Valja naglasiti kako je riječ o staroj zamjeni u razdoblju prahrvatskoga jezika pa se rezultati te zamjene (kao ostatci starine) pažljivo bilježe u terenskim istraživanjima.

¹⁸ Usp. Vranić 2005: 183–191.

Fonem *l* marginalan je i javlja se rijetko, npr. *doľna* neodr. pridj. trp. N jd. ž., *zàtiľak* ‘zatiľjak’. Taj se fonem iz sustava gubi depalatalizacijom i delateralizacijom. Delateralizirao se u *j*: *gràbje*, *jũdi*, *kàšjat* inf. ‘kašljati’, *postěja*, *čějat* ‘čeljad’, a depalatalizirao se u *prijatěl* N jd. m. Osim na etimološkome mjestu, fonem *l* delateralizirao se i u starijim palataliziranim skupovima: *kl*, *gl*, *ml*: *kl* (< *kl*) > *kj kječũ* 2. mn. prez., *kjũ* N mn. m., *kjenũ* 3. mn. prez. ‘kunu/psuju’; *gl* (< *gl*) > *gj gjědamo* 1. mn. prez., *gjědāj* 2. jd. imp., *gjědala* pridj. rad. ž. jd.; *ml* (< *ml*) > *mj mjãcãn* neodr. pridj. N jd. m.

Među ekavskim je govorima fonem *l* zadržan u dijelu središnjih istarskih govora, u trsatsko-bakarskim idiomima s crikveniĉkim govorom, u cresko-sjevernološinskim, a među sjeveroistoĉnim istarskim samo u nekim rubnim govorima toga poddijalekta.¹⁹

Oĉuvano je *l* na doĉetku unutrašnjega sloga: *põlne*, *tělcĩ* N mn.; na doĉetku finalnoga sloga osnova imenica *võl* || *võl*; na doĉetku finalnoga sloga u pridj. rad. m. jd.: *pũstĩl*, *mõgāl*, *põĉěl*.

Doĉetno nastavaĉno *m* dosljedno je zamijenjeno s *-n* u gramatiĉkim morfemima, npr. u 1. jd. prez. *sãňan*, *pãmetin*, *mõrẽn*, u I jd. svih triju rodova: *putẽn* || *putẽn*, *grõzjen*, *iglũn* || *iglũn*, u D mn. svih triju rodova *mladĩũn*, *tělcũn*, *xterãn* || *xterũn*; finalno nastavaĉno *m* prelazi u *n* u leksiĉkim morfemima nepromjenjivih rijeĉi, npr. *õsãn*, *sědãn*.

U završnome poloŹaju (sloga i rijeĉi) zvuĉnici su zamijenjeni bezzvuĉnicima, a sonant *v* prelazi u *f*: *võs*, *mũš*, *pũš* || *pũš*, *grõp*, *zglõp*, *mrãf*, *krõf*, *ofcã* (|| *õsca*), *udofcã* G jd. m., *glãt*, *ĉějat* ‘čeljad’. Na kraju rijeĉi *g* je prešlo u *ɣ*, a *ɣ* u *x*: *snẽx*, *prãx*, *špãx*, *bũbrex*. Zamjena je ovih suglasnika u veĉoj mjeri dosljednija, osim kada je rijeĉ o zamjeni *v* > *f* jer se u govoru Medveje biljeŹi i *křv*, *brãtõv* (uz *brãtõf*) = *od brãta* posvoj. pridj. G jd. m.

Iz navedenoga se vidi da svi suglasnici mogu stajati u poĉetnome i središnjem poloŹaju, ali ne i u doĉetnome. MoŹe se zakljuĉiti da u završnome poloŹaju nisu mogli stajati zvuĉni suglasnici, a ova se jeziĉna znaĉajka proširila i na distribucijsko ograniĉenje sonanta *v* u doĉetnome poloŹaju.

Suglasniĉki se skupovi pojednostavnjuju a) zamjenjivanjem suglasnika i b) ispadanjem suglasnika, što se u veĉem broju primjera dovodi u vezu sa stupnjem napetosti suglasnika koji se zamjenjuje manje napetim suglasnikom ili sonantom ili koji ispada.²⁰

¹⁹ LukeŹić 1996: 95–100.

²⁰ Usp. npr. Moguš 1977: 87–90, LukeŹić 1998: 38–41 i LukeŹić, Turk 1998: 30–31, 95, 110.

a) Zamjena afrikata frikativom: *čk* > *šk māškī* N mn. m., *jěšmik* ‘ječam’ *pōšnemo* 1. jd. prez.; zamjena okluziva manje napetim suglasnikom: *kt* > *xt lāxti* G mn. m., *nōxti* i zamjena okluziva sonantom u skupu *zd* > *zl nāzldō*.

b) Ispadanje početnoga suglasnika u suglasničkim skupovima: *pč-* > *č- čelīca* N jd. ž.; *pš-* > *š- šenīca*; *pt-* > *t- tīca*; ispadanje okluziva u skupu *tsk-* > *sk- Xrvāska* i *tst-* > *st- bogāstvo*; ispadanje sonanta ispred šumnika *sve-* > *se-sekřva*, te ispadanje sonanta *v* u višečlanim skupovima kad sonant *v* stoji ispred sonanta *r*: *svr-* > *sr- srbī* i *tvrt-* > *třt- četrtāk, četřtī* N jd. red. br. ‘4’, *četřtega* G jd. red. br. ‘4’.

Asimilacija na daljinu provedena je u *šešnājst, šūša, šřšēn* ‘stršljen’. Do metateze je došlo u primjeru *zajīk* N jd. m. U *žerāt* inf. ‘žderati’, *žěre* 3. jd. prez. nije umetnuto *d* (ali je zabilježen i primjer *ždrebāc*).

Realizacija. Šumnik *g* u poziciji između dvaju vokala ili između *r* i vokala realizira se dvovrsno: a) najčešće kao zvučni velarni eksploziv *g*: *vrāga* G jd. m., *jenēga* G jd. glav. br. ‘1’, *špāgi* N mn. m., u primljenici *brgěše* ‘hlače’; b) kao zvučni velarni frikativ *y*, većinom u dubletnim ostvarajima: *brēyi* (uz *brēgi*), *(po) snēye* (uz *snēge*) L jd. m., *drūyī* N jd. m. red. br. ‘2.’ (uz *drūgī*), *ovēya* G jd. m. zamjen. ‘ovaj’.

Izgovor je fonema *t* onakav kakvim ga se opisuje pod pojmom ‘čakavsko *ć*’²¹.

Podrijetlo. Prijedlozi *sə* i *iz* te prefiksi *sə-* i *izə-* fonemski su se ujednačili i dali *z(-)*.²² Ovisno o zvučnosti idućega glasa prijedlog i prefiks *z(-)* ima ima likove *s(-)* ili *z(-)*, npr. *stūklī* pridj. rad. m. mn.; *zūt* inf. ‘izuti’, *zūl* pridj. rad. m. jd., *z (vōlī)* I mn. m.

Kontinuante *və* su sljedeće: 1) *va: va Tālije, vāvēk*; 2) *v: vnūki*, 3) *u: ūmrl(a)* pridj. rad. m. i ž. jd.

Stara sekvencija *vəs* dala je *vās* ‘sav’, *sēga* G jd. m., *sī*.

Primjer *prāskva* ‘breskva’ odraz je rane primljenice iz romanskoga: *persica* (*per-* > *prě* > *prāskva*) čija je osnova proširena morfemom *v*; razvoj *v* < *ø* u sufiksu *-va*, analogijom prema kosim padežima imenica *v*-osnova u govoru je Medveje zabilježen i u *krūšva, uskōrušva* i *jēlvica*.

²¹ Usp. primjerice Moguš 1977: 65 »Moglo bi se reći da pri izgovoru toga glasa vrh jezika slabo dodiruje prednje alveole i gornje zube, dakle je negdje na pola puta između donjih zuba (što je karakteristično za štokavsko *ć*) i uzdignutog položaja prema alveolama (što je karakteristično za *č*).«

²² U dijalektološkoj literaturi spominje se i zadržavanje relikta prijedloga *vy* ili *zi* u ponekom primjeru u govorima sjeveroistočnoga istarskog poddijalekta, među ostalima i u Medveji, usp. Vranić 2005: 255.

Fonem *t* (< *tj, *taj) i u skupu *št* (< *stj = *skj): *nôt*, *kùta*, *bràta*, *uštipnùl* pridj. rad. m. jd., *klěšta*, *štāp* || *štāp*, *koštica*.

Fonem *j* < *d'* i *j* < *daj*, npr. *sàje* 'čađa', *mèja*, *mlàja*, *grōzje*.

Palataliziran je fonem *n* < *n* u skupu *gn* < *gn gnôj*.

Labiodentalni spirant *f* zabilježen je u riječima stranoga podrijetla: *famèja*, *fundamēt* te u leksemu *ufāt se* 'nadati se'.

Starojezični skup *čr u govoru je Medveje neizmijenjen, npr. u *čřf* N mn. m., *čřna* neod. pridj. N jd. ž., *čřěšna* N jd. ž.

Rotacizam je zabilježen u prezentu glagola 'moći': *mōrēn* 1. jd. prez., *mōre* 3. jd. prez., *mōru* 3. mn. prez. i u njihovu niječnu obliku, npr. *ne mōre*.

4. Zaključak

U govoru Medveje ekavski je refleks *jata* dosljedan, a ikavizmi su zabilježeni u manjemu broju. Odras je jezične starine i prijelaz protojezičnoga prednjeg nazala *ɛ* u *a* u primjeru *zajik* (u kastavskome govoru *zājik*). Govor Medveje zadržao je tronaglasni sustav kojemu se podrijetlo očituje u starome tronaglasnom sustavu hrvatskoga jezika. Kao i u govoru Kastva, primjećuje se regresivan pomak naglasaka u glagolskim pridjevima radnim (*stāvīl*, *mōgāl*, *pūstīl*...), ali se i ta jezična pojava događa usporedno uz, primjerice, *rābīl*, *pēkāl*, *sēdēl*. Dugi naglasak silazne intonacije *â* < *ã* u nizu primjera tipa *srbī*, *spī* zabilježen je u Medveji, a u Kastvu su metatonije u ultimim iznimka, odnosno prisutan je manji broj takvih neutralizacija. U govoru Medveje očuvana je *j*-proteza u *japnō*, *jūžina* i kao novija pojava u *jīgla*. U govoru Kastva *j*-proteza ne pojavljuje se sekundarno, odnosno u današnjemu govoru riječi ne dobivaju ispred sebe *j*, npr. *igrāt* (*se*), *īme*, *īve*. U suglasničkom sustavu nema zvučnih afrikata *ž* i *žj*, a izgovor je fonema *t* specifičan, čakavski. U govoru je prisutan i adrijatizam, zamjena dočetnoga *m* u *-n* u gramatičkim morfemima i u leksičkim morfemima nepromjenjivih riječi uz zamjenu *l* > *j*. Zabilježena je i zamjena šumnika kao rezultat slabljena napetosti (*māškī* N mn. m., *pōšnemo* 1. jd. prez., *pōlne*). Dočetno je *l* zadržano na dočetu unutrašnjega sloga: *pōlne*, *tēlcī*; na dočetu finalnoga sloga osnova imenica: *vōl* || *vōl*; na dočetu finalnoga sloga u pridj. rad. m. jd.: *pūstīl*, *mōgāl*, *pōčēl*.

Zvučni se suglasnici na dočetu sloga i riječi u velikoj mjeri dosljedno obezvučuju ili prelaze u bezvučne, a ta se pojava proširila i na sonant *v*. Iako ni ta jezična pojava danas nije potpuno dosljedna, u većoj je mjeri prisutna u govoru Medveje, a u manjoj u govoru Kastva (u Kastvu *třd* 'tvrd', primljenica *veštīd* 'odijelo', *kūkurūz*...).

Fonem / marginalan je u govoru Medveje – u gotovo svim primjerima depalataliziran je i delateraliziran. U svome ga fonološkome sustavu unutar sjeveroistočnoga istarskoga poddijalekta zadržavaju samo neki govori sa značajkama rubnosti.

Literatura:

- BROZOVIĆ, DALIBOR; PAVLE IVIĆ 1988. *Jezik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža”.
- DRPIĆ, IRENA; SILVANA VRANIĆ 2000. *Jezične značajke mjesnoga govora Lipe. Fluminensia*, 1–2, Rijeka, 17–37.
- DRPIĆ, IRENA 2006. *Fonološke značajke današnjega govora Kastva*. Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 32, Zagreb, 75–85.
- LISAC, JOSIP 2009. *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- LUKEŽIĆ, IVA 1996. *Trsatsko-bakarska i crikvenička čakavština*. Rijeka: ICR.
- LUKEŽIĆ, IVA 1998. *Govori Klane i Studene*. Crikvenica: Libellus.
- LUKEŽIĆ, IVA; MARIJA TURK 1998. *Govori otoka Krka*. Crikvenica: Libellus.
- MOGUŠ, MILAN 1967. *Za novu akcenatsku klasifikaciju u dijalektologiji*. Zbornik za filologiju i lingvistiku, 10, 125–132.
- MOGUŠ, MILAN 1971. *Fonološki razvoj hrvatskoga jezika*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- MOGUŠ, MILAN 1977. *Čakavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.
- MOGUŠ, MILAN 1982. *Čakavština Opatijskog krasa*. Radovi Zavoda za slavensku filologiju, 17, 1–14.
- VRANIĆ, SILVANA 2005. *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi*. Rijeka: Biblioteka časopisa Fluminensia.
- Urbanistički institut Hrvatske 2007. *Prostorni plan uređenja općine Lovran*; http://www.opcinalovran.hr/PP/PPUO_LOVRAN.pdf
- Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske 2011. *Popis stanovništva*; http://www.dzs.hr/Hrv_eng/publication/2011/SI-1441.pdf

The phonological characteristics of the local dialect in Medveja compared to the phonological characteristics of the local dialect in Kastav

Abstract

The paper presents the phonological (linguistic) characteristics of the local speech of Medveja compared to the phonological characteristics of the speech in Kastav. The analysis contains inventory, distribution and origin of prosody, vocalism and consonants. As confirmed by a new classification, the speech of Medveja and the speech of Kastav both belong to the northeast Istrian ekavian Čakavian dialect.

Ključne riječi: Medveja, Kastav, fonologija, ekavski dijalekt, čakavsko narječje

Key words: Medveja, Kastav, phonology, ekavian Čakavian dialect